

SKOLENS LÆREBØGER

Udvalget vil i anden del af betænkningen tage undervisningsmetoder og hjælpemidler op til behandling, men da spørgsmålet om de lærebøger, der anvendes i undervisningen, er af særlig stor betydning, har man fundet det rimeligt allerede i nærværende del af betænkningen at redegøre for nogle af de problemer, der knytter sig hertil.

Historisk set er lærebøgerne lektiebøger, og de første lærebøger kan karakteriseres som autoritære fremstillinger af det, man forventede, enhver skulle lære. Gennem tiden udvikledes de til at blive samlinger af oplysninger, der baseredes på andre mere originale bøger. For så vidt er det rigtigt at hævde, at mange af folkeskolens lærebøger er udvandede udgaver af de lærebøger, der bruges på højere undervisningstrin. Kun i ringe grad har den tanke været virkeliggjort, at tekstbogen skulle være et redskab, der skulle formes, så det virkelig kunne møde behovet hos dem, der skulle anvende bogen. Undersøger man de lærebøger, der bruges i den danske skole, viser det sig, at *kun de færreste af dem er skrevet på en sådan måde, at de virkelig kan forstås af børnene*. Stilen er i det store og hele »voksen«. Dette i forening med en fastholden af et stort antal kendsgerninger (i historie: årstal, navne på hærførere, konger etc., i geografi: bjerge, floder m. v.) forklarer, hvorfor så mange lærebøger forekommer børnene tørre og livløse.

Det er indlysende, at dette vel i nogen grad må ses i sammenhæng med de officielle planer, men det gælder også kun i nogen grad, for ser man på de krav, der fra

myndighedernes side er stillet med hensyn til læseplaner, vil man opdage, at der i dem ofte er anvist veje til en frigørelse fra en overvældende stofmængde. Det gælder ikke alene bekendtgørelsen af 1904, der fulgte almenskoleloven, men også senere udkomne betænkninger. Man kan roligt sige, at de fremskridt, betænkningerne i så henseende repræsenterer, ikke er blevet fulgt op af lærebøgerne. Af afgørende betydning i denne sammenhæng er det, at lærebøgerne i høj grad hidtil har været bestemmende for læseplanerne. I praksis har det ofte været således, at der ved indsendelse af undervisningsplaner kun har været henvist til sidetallet i en eller anden lærebog. Dermed har man bundet sig stærkt til lærebøgerne. Det er derfor ikke helt forkert, når man taler om, at de har udøvet en form for tyranni. I hvert fald har de haft en overordentlig stærk autoritet.

Tekstbøgerne har ganske vist i de senere år i nogen grad skiftet udseende. Billeder, tegninger, gengivelser af originale dokumenter, grafiske fremstillinger etc. har vundet råderum. Farvebilleder og kulørte kort er også i en vis udstrækning taget i brug. Men dette ændrer ikke ved det centrale: at der med hensyn til tekstbøgernes *læsestof* kun er sket ringe forandringer.

Hertil kommer, at den frihed, der har været med hensyn til stofvalget, i almindelighed slet ikke er blevet udnyttet. Tager man en række bøger inden for samme fag og sammenligner dem med hinanden, vil man se, at der i virkeligheden kun er tale om små forskelligheder, og at tekstbogsfor-

fatterne og forlagene i udstrakt grad har følt sig bundne til de hævdvundne principper.

Tiden er inde til ændringer på hele dette område. For læseplansudvalget er det en selvfølge, at der i den kommende tid sker en væsentlig beskæring, bl. a. med hensyn til det stof, der alene af traditionelle grunde findes i lærebøgerne.

Det er nødvendigt, at der skydes ud af dette stof, hvis et nyere og mere hensigtsmæssigt skal finde plads inden for undervisningen, og for at eleverne i højere grad kan få lejlighed til at fordybe sig i emnerne. Dette hensyn må kunne forenes med ønsket om, at undervisningen tilrettelægges med en vis fasthed fra trin til trin - et ønske, der har fundet udtryk i de vejledende planer for de forskellige fag. Her tænkes først og fremmest på orienteringsfagene. Når udvalget f. eks. anviser stoffordelingen i historie og geografi på de enkelte klassetrin, er der ikke hermed angivet noget om, i hvilket omfang enkeltheder inden for de pågældende emner og områder bør medtages.

Udvalget; ønsker i denne forbindelse at fremføre følgende principielle synspunkter:

Ud fra den betragtning, at det vil have tilfældighedens præg, hvad der bevares af mange indlærte kendsgerninger, der ikke er anbragt i meningsfulde sammenhænge, må det anses for væsentligt, at man i orienteringsfagene opgiver tanken om en ligelig behandling af den enorme stofmængde, der står til rådighed, hvilket uvægerligt ville føre til en tør opremsning af kendsgerninger, der i mange tilfælde virker som en »vaccination« mod de pågældende fag. Forståelse af væsentlige træk er mere værdifuld end mængder af kendsgerninger, hvortil der ikke knytter sig klare forestillinger. Gennem brede skildringer, der virkelig m. h. t. stoffets karakter, antal af kendsgerninger m. v. er tilpasset børnenes niveau og samler sig om væsentlige forhold, må man søge at vække elevernes interesse for og lyst til på egen hånd at arbejde videre med pro-

blemerne. En væsentlig forudsætning er det her, at lærebøgernes sværhedsgrad svarer til den læsevne, børnene på hvert trin er i besiddelse af. Det må stilles som en betingelse, at teksterne ikke frembyder hindringer for, at børnene på egen hånd kan læse og forstå. *Det er i ået hele af afgørende betydning, at man ved udarbejdelsen af undervisningsmateriale gør sig helt klart, hvilke elever man har med at gøre, og hvilke forudsætninger de møder med.*

Udvalget finder det fremdeles meget vigtigt, at der til teksten i læse- og lærebøgerne knyttes opgaver, der muliggør en rigere brug af aktiviserende metoder: individuel undervisning, gruppeundervisning etc. Det må nemlig efter udvalgets opfattelse anses for ugørligt, selv om man arbejder på grundlag af deling af børnene, at få alle til at nå igennem et bestemt stof på samme tid, med samme grad af omhu og med samme udbytte. At forsøge derpå medfører alt for ofte spild af tid og kræfter. Der må derfor være et vidt spillerum for individuel aktivitet. Opgaverne, der knyttes til de enkelte emner, må være rigt varierede, talrige og stigende i sværhedsgrad, således at der er opgaver for alle kategorier af elever. Det må tilstræbes, at opgaverne giver god anledning til udvikling af dygtighed i at udtrykke sig mundtligt og skriftligt. En væsentlig del af opgaverne må kunne klares ved hjælp af bogens tekst, men for de elever, der kan nå længst med stoffet, bør der stilles opgaver, hvis løsning forudsætter en udstrakt brug af forskellige hjælpemidler, herunder udnyttelse af skolebibliotekets muligheder. Under arbejdet med disse opgaver opøves elevernes evne til at samle og bearbejde kendsgerninger.

Elevernes evne til at vurdere og deres evne til at arbejde tingene ind i en logisk sammenhæng vil styrkes i samme grad, som man opøver dem til kritisk og vågent at bruge hjælpemidler. I en tid, hvor påvirkningsmulighederne er så stærke, er det meget vigtigt, at denne kritiske sans opøves, så eleverne lærer at skelne mellem det ægte og det uægte, lærer at tage sig i agt over for

overdrivelser og over for propagandaen i alle dens former.

Udvalget ønsker ikke at tage stilling til udvælgelsen af det stof, der medtages i lærebøger af forskellig karakter, men at understrege det nødvendige i, at lærebøgerne renses for klicheer og fordomme. Der tænkes her ikke mindst på geografiske og historiske lærebøger. Det er indlysende, at man - jf. ovenstående - i en række tilfælde må give summariske skildringer, men dette må ikke hindre, at de faktiske oplysninger, der gives, er korrekte og befrieede for uholdbare vurderinger, prægede af tidligere tiders forudsætninger (den ringere kontakt mellem landene og deraf flydende ringere egenkab til andre folkeslags vilkår og egenart).

Tilsyneladende vil lærebøger., der opfylder kravet om brede og levende skildringer, være en hindring for fastsættelse af mindstefordringer og for opstilling af forskellig målsætning for de forskellige linjer på 6.-7. trin. Der skal hertil gøres følgende almindelige bemærkninger:

Det må anses for hensigtsmæssigt, at man ved begyndelsen eller afslutningen af et afsnit samler væsentlige hovedtræk -• om man vil — i en art *resumé* eller *konklusion*. På den måde vil det henimod årets slutning være muligt at tilvejebringe: en oversigt over væsentlige dele af det i årets løb behandlede stof, og herved vil man imødekomme et udtalt ønske om, at der kan fastsættes en målsætning, samtidig med at den brede fremstilling vil være et godt grundlag for en dybere indtrængen i stoffet. Besvarelsen af opgaver i tilslutning hertil samt anvendelsen af supplerende materiale vil muliggøre, at alle børn hver for sig kan nå så

langt, som deres individuelle forudsætninger betinger.

Udvalget skal ikke tage stilling til, om der i de enkelte fag bør være fælles eller særskilte bøger for de forskellige linjer efter 5. skoleår.

En hovedsag er det, at de lærebøger, der stilles til rådighed for den enkelte klasse, som helhed kan tjene lovens krav om forskellig målsætning.

Der er med bemærkningerne ovenfor i væsentlig grad tænkt på tekstbøger i orienteringsfagene, men der er også adskillige af de fremførte synspunkter, der tager sigte på lærebøger i andre fag. De anførte betragtninger gælder derimod i mindre grad en del af de hjælpemidler, der ud over de egentlige tekstbøger står til skolernes rådighed. I de senere år er der udkommet en betydelig mængde hæfter med supplerende litteratur, hæfter, som på en god måde har fundet anvendelse i tilslutning til de enkelte fag. Den afstand, der med hensyn til sværhedsgrad er mellem dette materiale og de egentlige lærebøger, må formindskes.

Læseplansudvalget forventer, at der sker en dybtgående ændring på hele dette område.

Endelig ønsker udvalget at fastslå:

Spørgsmålet om skolernes forsyning med gode lærebøger er af den allerstørste betydning for den pædagogiske udvikling. Det er endvidere nødvendigt, at der er gode og vel udstyrede skolebiblioteker og læsestuer til rådighed, og det er endelig påkrævet, at man i hver enkelt klasse har hjælpemidler ved hånden, der kan sætte lærerne i stand til at give eleverne supplerende materiale og derved muliggøre friere undervisningsformer.